

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΚΗΣ ΕΒΡΑΪΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Οί Σημιτικές γλώσσες

Ἡ Ἑβραϊκή γλώσσα ἀνήκει στόν κλάδο τῶν Σημιτικῶν λεγομένων γλωσσῶν, δηλαδή τῶν γλωσσῶν οἱ ὁποῖες ὁμιλοῦντο ἀπό τούς Σημιῖτες, τούς ἀπογόνους τοῦ Σήμ (Γεν. 10,21).

Οἱ Σημιτικές γλώσσες διαίρουνται σέ τρεῖς κλάδους:

α) Τόν ἀνατολικό (περιλαμβάνει τήν Βαβυλωνιακή καί Ἀσσυριακή γλώσσα),

β) τόν Βορειοδυτικό (περιλαμβάνει τίς Χαναανιτικές καί Ἀραμαϊκές γλώσσες) καί

γ) τόν Νοτιοδυτικό κλάδο (περιλαμβάνει τήν Ἀραβική καί τήν Ἀβησσυνιακή γλώσσα).

Ἡ ἀρχαία Ἑβραϊκὴ γλῶσσα κατατάσσεται στίς χαναανιτικὲς γλῶσσες τοῦ βορειοδυτικοῦ κλάδου τῶν Σημιτικῶν γλωσσῶν.

Οἱ Σημιτικὲς γλῶσσες ἔχουν τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά:

1. Ἔχουν λαρυγγόφωνα καὶ ἐμφαντικὰ σύμφωνα.

2. Δέν ἔχουν παρά ἐλάχιστες σύνθετες λέξεις.

3. Τό ρῆμα ἔχει τρισύμφωνη ρίζα.

4. Τό ρῆμα ἔχει πολλές διαθέσεις, λίγες ἐγκλίσεις-χρόνους.

5. Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος ἐκφράζουν μόνο τό τετελεσμένο ἢ μή τετελεσμένο μιᾶς πράξεως, ἀνεξαρτήτως χρόνου!

6. Δέν ἔχουν πολλούς συνδέσμους καὶ συνδετικά μόρια.

7. Συνδέουν τίς προτάσεις κατὰ παράταξη – σπανίως καθ' ὑπόταξιν – καὶ χρησιμοποιοῦν ὀνοματικὲς προτάσεις.

Ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα

Ἡ ἀρχὴ τῆς Ἑβραϊκῆς γλῶσσας καλύπτεται ἀπὸ προϊστορικό σκοτάδι. Ὁ Ἀβραάμ στὴν ἀρχὴ ὁμιλοῦσε τὴν Ἀραμαϊκὴν, ὡς καταγόμενος ἀπὸ ἀραμαϊκὰ φύλα, ἀλλὰ, ὅταν εἰσῆλθε στὴν Χαναάν, ἀντάλλαξε τὴν μητρικὴν του γλῶσσα μὲ τὴν Ἑβραϊκὴν, τὴν ὁποία ὁμιλοῦσαν στὴν Χαναάν.

Σ' αὐτὴν τὴν γλῶσσα ἐγράφησαν πρωτοτύπως τὰ λεγόμενα Πρωτοκανονικὰ βιβλία τῆς Π.Δ. καὶ τὸ βιβλίον Σοφία Σειράχ. Ὅρισμένα τεμάχια τῆς Π.Δ. (Β' Ἔσδρ. 4,8-6,18. 7,22-26. Δαν. 2,4β-7,28, δύο λέξεις τοῦ Γεν. 31,47 καὶ τὸ Ἱερ. 10,11) ἔχουν γραφεῖ στὴν Ἀραμαϊκὴν. Τὸ πρωτότυπο κείμενο τῶν Δευτεροκανονικῶν λεγομένων βιβλίων ἔχει χαθεῖ. Αὐτὰ ἔχουν διασωθεῖ μόνο στὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσα, τὰ δὲ βιβλία Β', Γ' Μακκαβαίων καὶ Σοφία Σολομῶντος ἔχουν γραφεῖ πρωτοτύπως στὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσα.

Ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα τῆς Π.Δ. παρουσιάζεται σέ γενικὴς γραμμὲς ἐνιαία, ἀδιαίρετη καὶ ἀδιάσπαστη. Μπορεῖ νὰ διακριθεῖ ὅμως σέ δύο περιόδους: α) τὴν περίοδο μέχρι τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν (587 π.Χ.) καὶ β) τὴν περίοδο ἀπὸ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν μέχρι τοὺς Μακκαβαϊκοὺς χρόνους.

Τά βιβλία τῆς δευτέρας περιόδου χαρακτηρίζονται ἀπό τό ἀραμαϊκό τους χρώμα. Ἐπίσης ἡ γλώσσα ἐνός βιβλίου ἐξαρτᾶται ἀπό τήν προσωπικότητα τοῦ συγγραφέως καί ἀπό τό εἶδος τοῦ κειμένου (πεζός λόγος ἢ ποίηση). Τό ἐρώτημα ἐάν ὑπῆρχαν διάλεκτοι στήν ἀρχαία Ἑβραϊκή δέν μπορεῖ νά ἀπαντηθεῖ μέ βεβαιότητα.

Ἡ Ἀραμαϊκή γλώσσα ἦταν ἡ γλώσσα τῶν Ἀραμαίων, δηλαδή τῶν δυτικῶς τοῦ Εὐφράτου διαβιούντων Σημιτῶν. Εἶναι γνωστή ἀπό τό 2.000 π.Χ. Ἀπό τό 1.000 π.Χ. ἐπιδρᾷ στήν Ἑβραϊκή ὄλο καί πιά πολύ, μέχρι τόν 2ο αἰ. π.Χ., ὅταν ἀντικατέστησε πλήρως τήν Ἑβραϊκή. Ἡ Ἀραμαϊκή ὁμιλεῖτο στήν Παλαιστίνη μέχρι τόν 7ο αἰ. μ.Χ., ὅποτε ἀντικαταστάθηκε ἀπό τήν Ἀραβική.

Ἡ Ἑβραϊκή γραφή

Ἡ ἀρχαία Ἑβραϊκή γραφή ὁμοίαζε πολύ μέ τήν Φοινικική γραφή καί σ' αὐτήν ἐγράφησαν τά ἀρχαιότερα κείμενα τῆς Π.Δ.

Μετά τήν βαβυλώνιο αἰχμαλωσία ὅμως ἡ παλαιά Ἑβραϊκή γραφή ἀντικαταστάθηκε προοδευτικά ἀπό τήν τετράγωνη γραφή καί σ' αὐτήν

μετεγράφησαν πλέον και τά παλαιά κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τά δέ νεώτερα ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς στήν νέα γραφή. Σέ αὐτήν τήν τετράγωνη γραφή, ἀραμαϊκῆς προελεύσεως, εἶναι καί σήμερα γραμμένη ἡ Ἑβραϊκή Παλαιά Διαθήκη. Εἰσηγητῆς τῆς θεωρεῖται ὁ περίφημος γραμματεὺς ῥ'Εσδρας.

Ἡ Ἱστορία τοῦ κειμένου τῆς Π.Δ.

Ὅπως εἶπαμε παραπάνω, οἱ περισσότεροι ἱεροὶ συγγραφεῖς ἔγραψαν πρωτοτύπως τά βιβλία τῆς Π.Δ. στήν Ἑβρ. γλώσσα. Τά πρωτότυπα χειρόγραφα, ὅπως εἶναι φυσικό, δέν ἔχουν διασωθεῖ. Οἱ Ἰουδαῖοι γραφεῖς ὅμως ἀνέλαβαν τό ἔργο νά διασώσουν τά κείμενα αὐτά ἀντιγράφοντάς τα.

Τήν εὐθύνη γιά τήν διατήρηση τοῦ ἱεροῦ κειμένου εἶχαν ἀναλάβει ἀπό τήν ἐποχή τοῦ ῥ'Εσδρα (5ος αἰ. π.Χ.) οἱ Γραμματεῖς. Ἡ μεγάλη κυκλοφορία κατά τήν ἐποχή τοῦ Χριστοῦ πολλῶν ψευδεπιγράφων καί νόθων βιβλίων ἀνάγκασε τούς Ἰουδαίους νά καθορίσουν μέ ἀκρίβεια τά ἱερά βιβλία μέ τήν Σύνοδο τῆς Ἰαμνείας (100 μ.Χ.), ὀρίζοντας ἔτσι τόν κανόνα τῆς Π.Δ.

Παρά τήν φήμη τους γιά τήν ακρίβεια τῆς ἀντιγραφῆς τους οἱ Ἰουδαῖοι ἀντιγραφεῖς δέν μπόρεσαν νά ἀποφύγουν τά λάθη κατά τήν ἀντιγραφή τῶν κειμένων, λάθη τά ὁποῖα ἐπισημαίνει σήμερα ἡ ἐπιστημονική ἔρευνα.

Μετά τόν 5ο αἰ. μ.Χ. τήν διαφύλαξη τοῦ Ἑβρ. κειμένου ἀνέλαβαν οἱ Μασωρίτες, ἄριστοι Ἰουδαῖοι φιλόλογοι, οἱ ὁποῖοι ὀνομάστηκαν ἔτσι ἀπό τήν ἑβρ. λέξη מַשְׁוֵרָה, «μασώρα», πού σημαίνει «παράδοση», ἐπειδὴ σεβάστηκαν τήν παράδοση.

Αὐτοί γιά νά διαφυλάξουν τήν ὀρθή προφορά τοῦ Ἑβρ. κειμένου τῆς Π.Δ. – στό ὁποῖο σημειωτέον ὅτι μέχρι τότε δέν κατεγράφοντο τά φωνήεντα, παρά μόνον τά σύμφωνα – ἐπινόησαν δύο συστήματα φωνηέντων: α) τό Βαβυλωνιακό, τό ὁποῖο ἔθετε τά φωνήεντα ἐπάνω ἀπό τά σύμφωνα καί β) τό Τιβεριανό, τό ὁποῖο ἔθετε τά φωνήεντα κάτω ἀπό τά σύμφωνα. Τελικῶς ἐπεκράτησε τό δεύτερο σύστημα.

Τό σημερινό παραδεδεγμένο κείμενο (textus receptus) ἔχει προέλθει ἀπό τά κείμενα δύο μεγάλων οἰκογενειῶν Μασωριτῶν, τοῦ Ben Asher καί τοῦ Ben Naftali (10ος αἰ.). Σήμερα κυκλοφοροῦν δύο κριτικές ἐκδόσεις τοῦ Ἑβρ. κειμένου τῆς Π.Δ., ἡ *Biblia Hebraica* (R. Kittel [ed.], 3d ed. · Stuttgart,

1937), γνωστή ως *BHK*, και ἡ *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (K. Elliger and W. Rudolph [eds.], Stuttgart, 1967-1977), γνωστή ως *BHS*.

Ἡ ἑλληνική χριστιανική Ἐκκλησία ἀπό τήν ἀρχή χρησιμοποίησε στήν λατρεία της τήν λεγόμενη *Μετάφραση τῶν Ἑβδομήκοντα* (Ο'). Αὐτή εἶναι μία μετάφραση στήν Ἑλληνική γλῶσσα τοῦ Ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου κειμένου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἡ ὁποία κατά μία παράδοση ἔγινε ἀπό Ἑβδομήντα, ἢ ἀκριβέστερα Ἑβδομήντα δύο, Ἰουδαίους μεταφραστές στήν Ἀλεξάνδρεια ἐπί Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (284-247 π.Χ.). Ἡ μετάφραση αὐτή ὑπέστη τρεῖς ἀναθεωρήσεις τόν 3ο καί 4ο αἰ. μ.Χ., ἀπό τόν Ὠριγένη, τόν Λουκιανό καί τόν Ἡσύχιο.

Ἐκτός ἀπό τήν *Μετάφραση τῶν Ο'* κατά τήν ἀρχαιότητα ἔγιναν καί ἄλλες μεταφράσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στήν Ἑλληνική γλῶσσα:

α) Ἡ μετάφραση τοῦ Ἀκύλα, περί τό 130 μ.Χ. Ἡ μετάφραση αὐτή ἦταν πιστή στό γράμμα τοῦ πρωτοτύπου μέχρι δουλικότητος.

β) Ἡ μετάφραση τοῦ Θεοδοτίωνος, περί τά μέσα τοῦ 2ου αἰ. μ.Χ. Ἡ μετάφραση αὐτή εἶναι μᾶλλον ἐπεξεργασία ἢ ἐλεύθερη ἀναθεώρηση τῶν

Ο', ἐπί τῇ βάσει τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ Ἐκκλησία στό βιβλίο τοῦ προφήτου Δανιήλ προτίμησε τήν μετάφραση αὐτή, παρά τό κείμενο τῶν Ο'.

γ) Ἡ μετάφραση τοῦ Συμμάχου, λίγα χρόνια μετά τήν μετάφραση τοῦ Θεοδοτίωνος. Διακρίνεται γιά τήν κομψότητά της.

Δυστυχῶς ὀλίγα μόνον ἀποσπάσματα σώζονται ἀπό τίς ἀρχαῖες αὐτές μεταφράσεις.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

1. ΤΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ

Σχήμα – Όνομασία – Προφορά

α	ἄλεφ	ʼ	ἄφωνο, ἀντιστοιχεῖ στήν δική μας ψιλὴ (ʼ)
β	μπαίθ	β	προφέρεται ὅπως τὸ ἑλληνικό β
γ	γκεῖμελ	γ	προφέρεται ὅπως τὸ ἑλληνικό γ
δ	ντᾶλεθ	δ	προφέρεται ὅπως τὸ ἑλληνικό δ
η	χαί	h	προφέρεται ὅπως τὸ ἀγγλικό h στήν λέξη hotel
ι	βάβ	β	προφέρεται ὅπως τὸ ἑλληνικό β.
ζ	ζάγιν	ζ	προφέρεται ὅπως τὸ ἑλληνικό ζ
χ	χαίθ	χ	προφέρεται ὅπως τὸ ἑλληνικό χ
τ	ταίθ	τ	προφέρεται ὅπως τὸ ἑλληνικό τ
γι	γιώδ	γι	προφέρεται γι, ὅπως τὸ ἑλληνικό γι στήν λέξη «Γιάννης»

כ	κιάφ	χι	προφέρεται χι, όπως τό χ στην λέξη χέλι
ל	λα̣μεδ	λ	προφέρεται όπως τό ελληνικό λ
מ	μαίμ	μ	προφέρεται όπως τό ελληνικό μ
נ	νοּν	ν	προφέρεται όπως τό ελληνικό ν
ס	σα̣μεχ	σ	προφέρεται όπως τό ελληνικό σ
ע	άγιנ	´	άφωνο, αντιστοιχει̣ στην δική μας δασεία (´)
פ	παί	φ	προφέρεται όπως τό ελληνικό φ
צ	τσάδαι	τσ	προφέρεται τσ, όπως τό γερμανικό z (π.χ. zehn)
ק	κώφ	κ	προφέρεται όπως τό ελληνικό κ
ר	ραίς	ρ	προφέρεται όπως τό ελληνικό ρ
שׁ	σειν	σ	προφέρεται όπως τό ελληνικό σ
שׁ	σειν	sh	προφέρεται ως σ δασύ, όπως τό αγγλικό sh (π.χ. shine)
ת	τάβ	θ	προφέρεται όπως τό ελληνικό θ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

• Τά γράμματα του Ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου εἶναι 22 καί εἶναι ὅλα σύμφωνα! Αὐτό συμβαίνει διότι ἡ ἀρχαία Ἑβραϊκή γλώσσα ἀρχικῶς δέν κατέγραφε τά φωνήεντα. Τό γράμμα **ס** (ἄλεφ) δέν πρέπει νά

- «**Κιαμνέφετς**». Όπως στα έλληνικά τό γράμμα «σ» στό τέλος τῶν λέξεων γράφεται ὡς «ς» (σίγμα τελικό), ἔτσι καί στα Ἑβρ. μία ομάδα γραμμάτων, τά **צ, כ, ך, ם, ן** (μνημονική λέξη «κιαμνέφετς»), ὅταν βρίσκονται στό τέλος τῆς λέξεως ἔχουν ἄλλη μορφή, τελική:

ך	←	כ
ם	←	ם
ן	←	ן
ך	←	כ
ץ	←	צ

(Όπως παρατηροῦμε ὅλα τά τελικά γράμματα, πλήν τοῦ ם, «κατεβαίνουν» κάτω ἀπό τήν γραμμή τοῦ κειμένου.)

- «**Άχαλτέμ**». Μία ἄλλη ομάδα γραμμάτων, τά **ם, ן, ך, ם, ן** (μνημονική λέξη «άχαλτέμ»), ὅταν γράφονται στό μέσον ἢ στό τέλος τῆς σειρᾶς, μπορεῖ νά εἶναι κατά τήν μορφή μακρύτερα ἀπό ὅ,τι συνήθως, γιά νά καλύψουν ὀρισμένα κενά μεταξύ τῶν λέξεων, ἐπειδή στήν Π.Δ. καμμία λέξη δέν χωρίζεται.

- **Προφορά ὁμοίων κατά τόν ἤχο συμφώνων.**
Ἐκτός ἀπό τά ὅσα προαναφέραμε περί τῆς προ-

φορᾶς τῶν συμφώνων, πρέπει ἐπίσης νά προσθέ-
σουμε καί τά ἐξῆς:

▪ Τά Π, Π καί ɹ προφέρονται ὅλα ὡς χ, ἀλλά
τό Π εἶναι ἓνα ἑλαφρό χ, ὅπως τό ἀγγλικό h,
στήν λέξη hotel, τό Π εἶναι ὅπως τό δικό μας
χ, δηλαδή δασύτερο ἀπό τό Π, καί τό ɹ εἶναι
ἀκόμη πιό δασύ στήν προφορά του καί ἀκούγε-
ται περισσότερο ὡς χι (πρβλ. π.χ. στά ἑλληνικά
τήν λέξη «χέλι»), πρό τῶν ε, η.

▪ Τά ɿ καί ɿ προφέρονται καί τά δύο ὡς β.
Ἄλλὰ τό ɿ ἔχει μιά πιό ἑλαφρά προφορά, μεταξύ
β καί οὐ. Οἱ Ο', ὅταν μεταφέρουν στήν Ἑλλη-
νική γλώσσα Ἑβραϊκά ὀνόματα, τά ὁποῖα πε-
ριέχουν τό γράμμα ɿ, ἀποδίδουν συνήθως τό ɿ
μέ τό ἑλληνικό υ. Π.χ. ɿɿɿ – Δαυῖδ.

▪ Τά ʒ καί ʒ, προφέρονται καί τά δύο ὡς σ.
Τό ʒ εἶχε πιό ἑλαφρά προφορά ἀπό τό ʒ, σάν
τό ἑλληνικό σ. Ἐνῶ τό ʒ ἔχει δασύτερη προ-
φορά, σάν τό ἀγγλικό shall.

▪ Τό ɹ προφέρεται καθαρά ὡς γ. Ἀντιθέτως
στό ɿ τό γ ἀκούγεται ὡς χι. Τέλος, τό ɿ εἶναι
ἄφωνο· ἀντιστοιχεῖ στήν δική μας δασεία, ἡ
ὁποία δήλωνε τήν δασυνόμενη ἐκφορά τοῦ
ἀέρος, ἀλλά κατά τήν ἀρχαία ἐποχή προφερό-
ταν σάν τό δικό μας γ.

▪ Τά **Ϟ** και **ϟ** (βλ. κατωτ.) προφέρονται
ἀμφότερα ὅπως τό ἑλληνικό τ.

• «**Μπεγάδ-κιεφάθ**». Μία ομάδα συμφώνων,
τά **Π, Ξ, Ϛ, Γ, ϛ, Ϟ** (μνημονική λέξη «μπεγαδκιε-
φάθ»), ὅταν ἔχουν μία τελεία στό μέσον τους, τό
λεγόμενο «τραχυντικό νταγαίς» (περί αὐτοῦ θά
δοῦμε παρακάτω), προφέρονται τραχύτερα:

Ϛ = μπ, **ϛ** = γκ, **Γ** = ντ, **Ξ** = κι, **Ϟ** = π, **ϟ**
= τ.

Διαίρεση τῶν συμφώνων

Τά σύμφωνα, ἀναλόγως μέ τόν τρόπο ἐκφορᾶς
τους, κατατάσσονται στίς ἐξῆς κατηγορίες:

Λαρυγγόφωνα: **Ϛ, Π, π, Ϟ** (μνημονική λέξη
«ἀχαχά»).

Προφέρονται μέ τόν λάρυγγα.

Οὐρανισκόφωνα: **ρ, Ϛ, ϛ, ϛ** (μνημονική λέξη
«γκιχιάκ»).

Προφέρονται μέ τόν οὐρανίσκο.

Χειλόφωνα: Ξ, ρ, λ, ς (μνημονική λέξη «μπου-μάφ»).

Προφέρονται μέ τά χείλη.

Ὀδοντόφωνα: π, ψ, τ, (ι, λ) (μνημονική λέξη «λάν δατάθ»).

Προφέρονται μέ τά δόντια. Τά ι, λ δέν προφέρονται μέ τά δόντια, ἀλλά συνήθως συναριθμοῦνται μέ τά ὀδοντόφωνα.

Γλωσσόφωνα ἤ Συριστικά: ψ, ϖ, ζ, θ, ι (μνημονική λέξη «ζασά τσά σάς»).

Προφέρονται μέ τήν γλώσσα καί ὁ ἤχος τους ἀκούγεται σάν σφύριγμα.

Τέλος, τό γράμμα τ, ἄν καί δέν θεωρεῖται λαρυγγόφωνο, ὅμως μετέχει στίς ιδιότητες τῶν λαρυγγοφώνων.

Εἶναι πολύ σημαντική ἡ γνώση τῶν παραπάνω κατηγοριῶν τῶν συμφώνων, διότι ἀναλόγως μέ τήν κατηγορία, στήν ὁποία κατατάσσεται τό κάθε σύμφωνο, παρουσιάζει καί διαφορετικές ιδιότητες.

2. ΦΩΝΗΕΝΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Όπως είπαμε, τό Ἑβραϊκό ἀλφάβητο ἔχει μόνο σύμφωνα, τά δέ φωνήεντα προφέρονται μέν, ἀλλά δέν καταγράφονται. Αὐτό ὅμως ἀπό τά ἀρχαῖα ἤδη χρόνια δημιουργοῦσε πολλά προβλήματα στήν ἀνάγνωση τῶν κειμένων. Ἔτσι, γιά παράδειγμα, ἡ λέξη כּתב (κθβ) μποροῦσε νά διαβαστεῖ «καθάβ» (= ἔγραψε), «κιεθάβ» (= γραπτό), «κωθέβ» (= γράφοντας), «κιεθώβ» (= γράψε) κ.ἄ.

Αὐτό ὅμως συχνά δημιουργοῦσε σύγχυση καί γι' αὐτό ἤδη ἀπό τόν 8ο αἰ. π.Χ. γιά τήν δήλωση τῶν φωνηέντων χρησιμοποίησαν τέσσερα ἀπό τά ἤδη ὑπάρχοντα γράμματα, τά ך, ך, ם, ן. Ἔτσι τά γράμματα αὐτά, ἐκτός ἀπό τήν κανονική τους χρήση ὡς σύμφωνα, χρησιμοποιοῦνταν καί γιά τήν δήλωση τῶν φωνηέντων.

Όταν τά τέσσερα αὐτά γράμματα χρησιμοποιοῦνται γιά νά δηλώσουν φωνήεντα, ὀνομάζονται φωνηεντικά γράμματα ἢ *matres lectionis* καί χάνουν τελείως τήν σημασία τοῦ συμφώνου.

Τά τέσσερα αὐτά γράμματα χρησιμοποιήθηκαν γιά νά δηλώσουν τά ἑξῆς φωνήεντα:

Ⲛ = α, ε, ι, ο	στό μέσον ἤ στό τέλος τῶν λέξεων
ⲡ = α, ε, ο	στό τέλος τῶν λέξεων
Ⲙ = ο, ου	στό μέσον ἤ στό τέλος τῶν λέξεων
Ⲟ = ι, ε	στό μέσον ἤ στό τέλος τῶν λέξεων

3. ΤΑ ΜΑΣΩΡΙΤΙΚΑ ΦΩΝΗΕΝΤΑ

Ἦδη πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα σταμάτησε σταδιακῶς νὰ ὁμιλεῖται καὶ τὴν θέσιν της κατέλαβε ἡ Ἀραμαϊκὴ. Ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα παρέμεινε μόνον ὡς ἡ γλῶσσα τοῦ ἱεροῦ κειμένου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὅμως, τὸ ὅτι σταμάτησε νὰ ὁμιλεῖται ἡ γλῶσσα, ἔκανε δυσκολώτερη καὶ τὴν κατανόησιν τοῦ ἱεροῦ κειμένου. Τὰ φωνηεντικά γράμματα, τὰ ὁποῖα καὶ παλαιότερα δὲν ἔλυναν τελείως τὸ πρόβλημα τῆς προφορᾶς, τώρα δὲν ἦταν καθόλου ἐπαρκῆ γιὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς ὀρθῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἱεροῦ κειμένου καὶ γι' αὐτὸ οἱ Ἑβραῖοι λόγιοι τῆς ἐποχῆς, οἱ λεγόμενοι «Μασωρίτες» (6ος-10ος αἰ. μ.Χ.), ἐφεῦρον νέο σύστημα φωνηέντων: Χρη-

σιμοποίησαν νέα σύμβολα για να δηλώσουν τὰ φωνήεντα, τὰ ὁποῖα τοποθέτησαν ἐπάνω καί κάτω ἀπό τὰ σύμφωνα, για να μήν ἀλλοιώσουν τό ἱερό κείμενο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.¹ Τὰ παλαιότερα φωνηεντικά γράμματα μέ τό νέο αὐτό σύστημα εἴτε παραλείπονταν ὡς περιττά, εἴτε ἐξακολουθοῦσαν να γράφονται, χωρίς ὅμως να προφέρονται.

Τὰ νέα σύμβολα κατά τό νέο αὐτό σύστημα τῶν Μασωριτῶν, τό ὀνομαζόμενο «τιβερριανό», εἶναι τὰ ἐξῆς:

Σχῆμα	Με σύμφωνο	Ὄνομασία	Προφορά
ⲧ	Ⲛ	κᾶμετς	ā
-	Ⲛ	πάθαχ	ǎ
..	Ⲛ	τσαῖραι	ε μακρόν (η)
⋮	Ⲛ	σεγῶλ	ε
⋮	Ⲛ	χειῖρεκ	ī
⋮	Ⲛ	χειῖρεκ	ĩ
⋮	Ⲛ	χῶλεμ	ω
ⲧ	Ⲛ	κᾶμετς χατούφ	ο

1. Πιό συγκεκριμένα, ἐπινοήθηκαν τρία συστήματα στίξεως: Τό παλαιστινιακό, τό βαβυλωνιακό καί τό τιβερριανό, ἀπό τὰ ὁποῖα ἐπικράτησε τό τελευταῖο.

י	י	σ'ούρεκ	ου
כ	כ	κιμπούτς	οῦ (βραχύ)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Τό κᾱμετς (ā) καί τό κᾱμετς χατούφ (o) ἔχουν τό ἴδιο σύμβολο (י). Σέ ἐπόμενο μάθημα θά πούμε πῶς διακρίνονται μεταξύ τους. Ὅμοίως θά δοῦμε καί γιά τό πῶς διακρίνεται τό μακρό καί βραχύ χειρεκ (כ). Τό τσαῖραι (כּ) στήν ἑλληνική μετάφραση τῶν Ἑβδομήκοντα ἀποδίδεται συνήθως μέ τό η, τό ὁποῖο στήν ἑλληνική ἀντιστοιχεῖ σέ μακρόν ε, π.χ. יִשְׂרָאֵל - Ἡσαῦ.

- Τά φωνήεντα γράφονται κάτω ἀπό τά σύμφωνα, ἐκτός ἀπό:

(α) Τό σ'ούρεκ (י), τό ὁποῖο τίθεται μετά ἀπό τό σύμφωνο, π.χ. יִשְׂרָאֵל, יִבְרָאֵל.

(β) Τό χῶλεμ (ו), τό ὁποῖο τίθεται ἐπάνω ἀριστερά ἀπό τό γράμμα, π.χ. כּוּ, בּוּ, גּוּ.

- Ὄταν ὁμως μετά ἀπό τό χῶλεμ ἀκολουθεῖ וּ (σεῖν φιλό) ἢ כּ (ᾱλεφ) ὡς φωνηεντικό γράμμα, τότε τό χῶλεμ γράφεται στό δεξιῖ ἐπάνω μέρος τοῦ ἀκολουθοῦντος γράμματος,

π.χ. $\Psi\aleph\daleth$ (προφέρεται «ρώς» [«κεφάλι»]: τό \aleph [ἄλεφ] ἐδῶ εἶναι φωνηεντικό γράμμα, δηλαδή δέν προφέρεται, καί τό $\chi\omega\lambda\epsilon\mu$ ἀντί νά γραφεῖ στήν ἀριστερά πλευρά τοῦ \daleth [ραίς] γράφεται στήν δεξιά πλευρά τοῦ \aleph [ἄλεφ]), $\pi\psi\aleph$ (προφέρεται «ώσέ» [«δημιουργός»]: τό $\chi\omega\lambda\epsilon\mu$ γράφεται ἐπάνω δεξιά στό ψ [σεῖν ψιλό] καί ὄχι ἐπάνω ἀριστερά στό \aleph [ἄλιν]).

▪ Ὁμοίως, ὅταν ἀκολουθεῖ \daleth (βάβ) ὡς φωνηεντικό γράμμα, τό $\chi\omega\lambda\epsilon\mu$ γράφεται στό μέσον τοῦ γράμματος αὐτοῦ, π.χ. $\daleth\daleth\daleth$ (προφέρεται «κώλ» [«φωνή»]: τό \daleth [βάβ] εἶναι φωνηεντικό γράμμα καί δέν προφέρεται καί τό $\chi\omega\lambda\epsilon\mu$ γράφεται ἐπάνω στό \daleth [βάβ] καί ὄχι ἐπάνω στό \daleth [κώφ]).

▪ Ὄταν μετά τό $\chi\omega\lambda\epsilon\mu$ ἀκολουθεῖ ψ (σεῖν δασύ), τότε τό $\chi\omega\lambda\epsilon\mu$ παραλείπεται. Δέν βάζουμε δηλαδή δύο τελεῖες ἐπάνω δεξιά στό ψ , ἀλλά μία, π.χ. $\pi\psi\daleth$ («μωσέ», «Μωυσῆς») καί ὄχι $\pi\psi\daleth$. Τό $\chi\omega\lambda\epsilon\mu$ παραλείπεται ὁμοίως καί ὅταν προηγεῖται ψ (σεῖν ψιλό), π.χ. $\aleph\psi$ («σωνέ», «ἐχθρός», «μισῶν») καί ὄχι $\aleph\psi$.²

2. Παρ' ὅλα αὐτά, ὀρισμένες ἐκδόσεις τοῦ Ἑβρ. κειμένου τῆς Π.Δ. δέν παραλείπουν τό $\chi\omega\lambda\epsilon\mu$ στίς περιπτώσεις αὐτές.

- Τό τελικό Υ , ὅταν ἔχει κάτω ἀπό αὐτό κάμετς, ἀποβάλλει τίς δύο ὑπάλληλες στιγμές, π.χ. Υ .

- Κατά τήν ἀνάγνωση προφέρεται πρῶτα τό σύμφωνο καί μετά τό φωνῆεν, π.χ. Υ («λά»), Υ («λέ»), Υ («λώ»).

- Ἐξαιρεῖται τό λεγόμενο πάθαχ ὑπέισακτον, ὅπου κατά τήν ἀνάγνωση προηγεῖται τό φωνῆεν καί ἀκολουθεῖ τό σύμφωνο.

Πάθαχ ὑπέισακτον καλεῖται τό πάθαχ, ὅταν αὐτό βρίσκεται στό τέλος τῆς λέξεως, κάτω ἀπό γράμμα λαρυγγόφωνο (Ψ , Π , Φ) καί προηγεῖται μακρά συλλαβή πλήν τοῦ κάμετς (τ), π.χ. $\Psi\tau$ («ρούαχ», «πνεῦμα»).

- Μετά τήν εἰσαγωγή τῶν μασωριτικῶν φωνηέντων τά φωνηεντικά γράμματα (τ , ι , π , σ) ἦταν πλέον περιττά. Λόγω ὅμως τοῦ μεγάλου σεβασμοῦ πρὸς τό παραδοθέν κείμενο οἱ Μασωριῖτες δέν τά διέγραψαν. Ἔτσι στό σημερινό κείμενο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης αὐτά τά γράμματα ἀπαντοῦν ἄλλοτε ὡς πλήρη σύμφωνα καί ἄλλοτε ὡς φωνηεντικά γράμματα, ὅποτε δέν προφέρονται. Ὅταν

καί ι). Ἄλλιῶς προφέρονται, π.χ. ἰ῍ῖῖῖ («σουσῶ»), ἰῖῖῖ («σουσί»), ἰῖ («γκέβ»), ἰῖῖ («σουσάγ»).⁴

4. ΑΠΛΟ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΟ ΣΙΕΒΑ

Ἐκτός ἀπό τὰ μακρὰ καί βραχέα φωνήεντα, πού εἶδαμε στό προηγούμενο μάθημα, στήν Ἑβραϊκή γλώσσα ὑπάρχει καί ἓνα ἄλλο ὑπερβραχύ φωνήεν, τό σιεβά, τό ὁποῖο συμβολίζεται μέ δύο ὑπάλλληλες στιγμές, τιθέμενες κάτω ἀπό τό σύμφωνο (ֿ), καί προφέρεται ὡς βραχύτατο ε. Τό σιεβά αὐτό τίθεται κάτω ἀπό ἓνα σύμφωνο, ὅταν αὐτό στερεῖται φωνήεντος.

Ἐξαίρεση: Δέν λαμβάνουν σιεβά τὰ φωνηεντικά γράμματα καί τὰ σύμφωνα στό τέλος τῶν λέξεων, πλὴν τοῦ τελικοῦ ם καί τῶν τύπων πού λήγουν σέ δύο σιεβά ἢ σέ ἓνα σύμφωνο μέ διπλωτικό νταγαίς, π.χ. םֿֿֿֿֿ («μπαρούχ»),⁵ םֿֿֿֿֿֿ («ἀμάρτ»),⁶ םֿֿ («ἄτ»).⁷

4. Τύποι μέ ἀντωνυμικό ἐπίθημα (περί αὐτοῦ θά γράψουμε στήν συνέχεια) τοῦ ם («σούς») = «ἵππος». Τό ם («γκέβ») σημαίνει «μέσον», «πλάτη».

5. םֿֿֿֿֿ («μπαρούχ») = «εὐλογημένος».

6. Τύπος τοῦ ρ. םֿֿֿ («ἀμάρ») = «λέω».

7. םֿֿ («ἄτ») = «ἐσύ».

Αυτό τό σιεβά, γιά τό όποιο μιλήσαμε παραπάνω, όνομάζεται άπλό σιεβά. Όταν προφέρεται όνομάζεται έμφθογγο και όταν δέν προφέρεται όνομάζεται άφθογγο.

Τό άπλό σιεβά είναι έμφθογγο, δηλαδή προφέρεται ως βραχύτατο ε, στις έξής περιπτώσεις:

α) Όταν βρίσκεται κάτω από τό πρώτο γράμμα τής λέξεως, π.χ. יָבֵשׁ («σεμί»).⁶

β) Όταν βρίσκεται στό μέσον τής λέξεως κάτω από γράμμα πού έχει διπλωτικό νταγαίς (βλ. κατωτ.), π.χ. יְכַלְכֵּל («κατελού»).⁷

γ) Όταν βρίσκεται στό μέσον τής λέξεως και προηγείται αύτου μακρά συλλαβή, π.χ. יְכַלְכֵּל («κατελού»).

δ) Όταν βρίσκεται στό μέσον τής λέξεως και προηγείται αύτου άλλο άπλό σιεβά, π.χ. יְכַלְכֵּל («γικτελού»). Τό πρώτο σιεβά μένει άφωνο.

Τό άπλό σιεβά είναι άφθογγο, δηλαδή δέν προφέρεται, στις έξής περιπτώσεις:

α) Όταν προηγείται αύτου βραχύ φωνήεν, π.χ. יְכַלְכֵּל («μαλché»).⁸

6. יָבֵשׁ («σέμ») = «όνομα».

7. Από ρ. כָּלַל («κατάλ») = «φονεύω». Όμοίως και στην συνέχεια.

8. Τύπος του όνόματος יְכַלְכֵּל («μέλεχ») = «βασιλεύς».

β) Ένα ή δύο σιεβά στο τέλος της λέξεως είναι άφωνα, π.χ. קָטַבְּ («κατάλτ»). Αντιθέτως, όταν βρίσκονται στο μέσον της λέξεως, όπως είδαμε παραπάνω, άφωνο μένει το πρώτο εκ των δύο.

Παρατήρηση: Δύο σιεβά στην αρχή λέξεως δεν μπορούν να σταθοῦν. Γι' αυτό, αν συναντηθοῦν, συνήθως γίνεται μετατροπή του πρώτου σιεβά σε χειρεκ (βραχύ), π.χ. לִכְתּוֹב («λικτώλ») αντί לִבְתּוֹב («λε-κετώλ»)⁹.

Έκτός από το άπλό σιεβά υπάρχει και το σύνθετο σιεβά. Σύνθετο σιεβά έχουμε όταν το άπλό σιεβά ενώνεται με τά φωνήεντα κάμετς (ָ), πάθαχ (ַ) και σεγώλ (ֹ), γραφόμενο δεξιά αυτών, όποτε

9. Προσοχή: Στην Εβραϊκή γλώσσα δύο ή τρεις λέξεις μπορούν να συνενωθοῦν σε μία. Έδω ή λέξη לִכְתּוֹב («λικτώλ»), την όποία χρησιμοποιήσαμε ως παράδειγμα, στην πραγματικότητα είναι δύο λέξεις: Είναι ή πρόθεση ל («λέ»), που σημαίνει «είς», και ή λέξη לִבְתּוֹב («κετώλ»), που σημαίνει «φονεύειν». Όταν όμως οι δύο αυτές λέξεις ενώνονται, λόγω του γραμματικού κανόνος τά δύο σιεβά δεν μπορούν να σταθοῦν και γι' αυτό το πρώτο σιεβά μετατρέπεται σε χειρεκ και έπομένως το לִבְתּוֹב («λε-κετώλ») μετατρέπεται σε לִכְתּוֹב («λικτώλ») και σημαίνει «είς τό φονεύειν».

Έκτός όμως από την περίπτωση της μετατροπής του ενός σιεβά σε χειρεκ, ή όποία είναι ή συνηθέστερη, υπάρχει και ή περίπτωση της συναρέσεως, στην όποία θά αναφερθοῦμε στην συνέχεια.

καλεῖται χαταίφ καί χρησιμεύει γιά νά βραχύνει ἀκόμη περισσότερο τά φωνήεντα αὐτά.

Ἔτσι ἔχουμε:

Τό χαταίφ πάθαχ (_), τό ὁποῖο ἰσοδυναμεῖ μέ ὑπερβραχύ α.

Τό χαταίφ σεγώλ (_), τό ὁποῖο ἰσοδυναμεῖ μέ ὑπερβραχύ ε.

Τό χαταίφ κάμετς (_), τό ὁποῖο ἰσοδυναμεῖ μέ ὑπερβραχύ ο.

Τά χαταίφ τίθενται συνήθως ὑπό τά λαρυγγόφωνα γράμματα.

5. ΤΟ ΔΙΠΛΩΤΙΚΟ ΝΤΑΓΑΙΣ

Ἄναφερθήκαμε ἤδη στό τραχυντικό νταγαίς, δηλαδή τήν τελεία στιγμή, τήν ὁποία λαμβάνουν τά γράμματα «μπεγαδκιεφάθ» γιά νά δηλώσουν τήν τράχυνση τῆς προφορᾶς τους.

Ἐκτός ὅμως ἀπό αὐτό τό τραχυντικό νταγαίς ὑπάρχει καί τό λεγόμενο διπλωτικό νταγαίς, δηλαδή μία τελεία στιγμή, τήν ὁποία λαμβάνουν ὅλα τά γράμματα στό μέσον τους, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν «μπεγαδκιεφάθ», πλήν τῶν λαρυγγ-

γοφώνων, γιά νά δηλώσουν τήν δίπλωσή τους, π.χ. ἕϝρ («κιττέλ»).

Τό διπλωτικό νταγαίς διαιρεῖται σέ ἀναγκαῖο καί εὐφωνικό.

Ἀναγκαῖο εἶναι: α) ὅταν συγχωνεύονται δύο ὅμοια γράμματα, ἀπό τά ὁποῖα τό πρῶτο στερεῖται φωνήεντος», π.χ. ἄῖῃ («γιαμμίμ», «θάλασσες») ἀντί ἄῖῃῃ («γιαμμίμ»).

β) ὅταν ἐπέρχεται ἀφομοίωση ἄλλου γράμματος, π.χ. ἄῖῃῃ («ναθατά»)¹⁰ ἀντί ἄῖῃῃῃ («ναθαντά»).

γ) ὅταν ὁ γραμματικός τύπος ἀπαιτεῖ δίπλωση τοῦ συμφώνου, π.χ. ἕϝρ («κιττέλ»).

Εὐφωνικό εἶναι σέ ὅλες τίς ἄλλες περιπτώσεις.

Σέ ὅλα τά γράμματα πλήν τῶν «μπεγαδκιεφάθ» τό νταγαίς εἶναι πάντοτε διπλωτικό. Στά «μπεγαδκιεφάθ» τό νταγαίς μπορεῖ νά εἶναι εἴτε τραχυντικό εἴτε διπλωτικό.

Τραχυντικό εἶναι:

α) Στήν ἀρχή λόγου (βιβλίων, κεφαλαίων, προ-

10. Τύπος τοῦ ρ. ῖῃ («ναθάν»), πού σημαίνει «δίνω».

τάσεων), π.χ. $\Pi\dot{\Psi}\aleph\dot{\Gamma}$ («μπερεσίθ»), «έν ἀρχῇ» (Γεν. 1,1).

β) στήν ἀρχή λέξεως, ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη λήγει σέ σύμφωνο ἢ πάθαχ ὑπέισακτον, π.χ. $\aleph\dot{\Gamma}$ $\Pi\dot{\Psi}\aleph\dot{\Gamma}$ («μπερεσίθ μπαρά»), «έν ἀρχῇ ἐποίησεν» (Γεν. 1,1), $\Gamma\dot{\Gamma}\dot{\Gamma}$ $\Psi\dot{\Psi}\dot{\Gamma}$ («γιεχασούα μπίν-νούν»), «Ἰησοῦς υἱός τοῦ Νούν».

γ) Στό μέσον τῆς λέξεως ὅταν προηγεῖται συμφωνόληκτη συλλαβή, π.χ. $\Gamma\dot{\Gamma}\dot{\Psi}$ («κατάλτα»). Ὅταν ὅμως προηγεῖται φωνηεντόληκτος συλλαβή, τότε τό νταγαίς εἶναι διπλωτικό, π.χ. $\dot{\Gamma}\dot{\Gamma}\dot{\Gamma}$ («νταβ-βερού»¹¹ θα διαβαστεῖ ὅμως «νταμπερού», γιατί τό διπλωτικό νταγαίς στά «μπεγαδκιεφάθ») εἶναι συγχρόνως καί τραχυντικό. Ἀντιθέτως, τό τραχυντικό ποτέ δέν εἶναι καί διπλωτικό. Δηλαδή ἐδῶ, γιά παράδειγμα, ἡ πρώτη συλλαβή (τό $\dot{\Gamma}$) τραχύνει τήν προφορά, ἀλλά δέν ἐπιφέρει καμμία δίπλωση).

Τό διπλωτικό νταγαίς παραλείπεται:

α) Στά λαρυγγόφωνα (Ψ , Π , $\dot{\Gamma}$, \aleph) καί τό $\dot{\Gamma}$ (ραίς).

β) Στά ρ , $\dot{\Gamma}$, $\dot{\Gamma}$, $\dot{\Gamma}$, $\dot{\Gamma}$ (μνημονική λέξη «γιλμά-νεκ»), ὅταν ἔχουν κάτω ἀπό αὐτά ἔμφθογγο σιεβά.

11. Τύπος τοῦ ρ . $\dot{\Gamma}\dot{\Gamma}\dot{\Gamma}$ («νταβάρ»), πού σημαίνει «λέω», «ὀμιλῶ».

γ) Στό τέλος τῆς λέξεως.

6. ΜΑΠΠΕΙΚ ΚΑΙ ΡΑΦΕ

Τό *Μαππείκ* εἶναι μία τελεία στιγμή, ἥ ὁποία τίθεται στό μέσον τοῦ π, ὅταν βρίσκεται στό τέλος τῆς λέξεως, γιά νά δηλώσει ὅτι αὐτό πρέπει νά προφερθεῖ ὡς χ, π.χ. πῖ? («λάχ»).

Τό *Ραφέ* εἶναι μία μικρή ὀριζόντια γραμμή πάνω ἀπό τά γράμματα π καί ς, ἥ ὁποία δηλώνει τήν ἀπουσία τοῦ νταγαίς ἢ τοῦ μαππείκ (π̄). Τό ραφέ στίς νεώτερες ἔντυπες ἐκδόσεις τῆς Π.Δ. παραλείπεται.

7. ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΤΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Γιά τήν ρυθμική καί μελωδική ἀπαγγελία τοῦ κειμένου τῆς Π.Δ. στίς Συναγωγές ἐτέθησαν ἐπί τοῦ κειμένου διάφορα σημεῖα τονισμοῦ. Τό σημερινό κείμενο τῆς Π.Δ. ἔχει 48 τόνους, ἀπό τούς ὁποίους: (α) ἄλλοι χρησιμεύουν ὡς σημεῖα τονισμοῦ

(τίθενται δίπλα στην τονισμένη συλλαβή, στά αριστερά του φωνήεντος, πλήν του χῶλεμ, στο όποιο τίθενται δεξιά και δηλώνουν τον τόνο της λέξεως). (β) άλλοι χρησιμοποιούνται ως σημεία στίξεως (όπως ἡ δική μας τελεία, ἡ ἄνω τελεία ἢ τό κόμμα) και (γ) άλλοι είναι μουσικά σημεία, φωνόσημα, για τήν μουσική ἀπαγγελία του κειμένου, όπως αὐτό ὑπεψάλλετο στίς Συναγωγές, τῶν ὁποίων τήν σημασία ἀγνοοῦμε.

Τόνοι ὡς σημεία στίξεως: Εἶναι διαζευκτικοί ἢ συμπλεκτικοί.

Διαμορφώθηκαν δύο συστήματα:

- 1) Για ὅλα τά βιβλία, πλήν τῶν Ψαλμῶν, Παροιμιῶν και Ἰώβ και
- 2) για τά τρία αὐτά βιβλία.

1) Τό 1ο σύστημα ἔχει 18 διαζευκτικούς και 9 συμπλεκτικούς τόνους. Οἱ σπουδαιότεροι¹² ἀπό αὐτούς εἶναι οἱ ἑξῆς:

12. Οἱ πῖο σημαντικοί τόνοι πού πρέπει νά γνωρίζει κανείς ὅπωςδῆποτε εἶναι τό σιλλούκ (μέ τό σῶφ πασούκ) και τό ἀθνάχ.

α) Διαζευκτικοί

Τό Σιλλούκ ($\underset{\cdot}{\iota}$). Είναι ισχυρός τόνος. Τίθεται στην τονιζόμενη συλλαβή της τελευταίας λέξεως του στίχου και συνοδεύεται πάντοτε από τό σώφ πασούκ ($\dot{\iota}$), πού αντιστοιχεί στην δική μας τελεία.

Τό Άθνάχ ($\underset{\wedge}{\alpha}$). Είναι ισχυρός τόνος. Δηλώνει τό τέλος του ήμιστιχίου και αντιστοιχεί στο δικό μας κόμμα ή τήν άνω τελεία.

Τό Σεγολτά ($\overset{\circ}{\alpha}$) Μπαίνει στην 4η ή 5η θέση από τό Άθνάχ.

Τό Ζακαίφ

γκαδώλ ($\overset{\text{H}}{\alpha}$) Είναι ισχυρός τόνος. Τίθεται πάνω από τήν τονιζόμενη συλλαβή και συνήθως μετατρέπει τό φωνήεν από βραχύ σε μακρό.

Τό Ζακαίφ

κατών ($\overset{\cdot}{\alpha}$) Είναι ισχυρός τόνος. Τίθεται

πάνω από την τονιζόμενη συλλαβή και συνήθως μετατρέπει τό φωνῆεν από βραχύ σε μακρό.

β) Συμπλεκτικοί

Τό Μουνάχ ($\underset{\cdot}{\mu}$)

Τό Μαχπάχ ($\underset{\cdot}{\chi}$)

2) Τό 2ο σύστημα περιέχει δώδεκα διαζευκτικούς και ἑνέα συμπλεκτικούς τόνους, οἱ σπουδαιότεροι ἀπό τούς ὁποίους εἶναι:

α) Διαζευκτικοί

Τό Σιλλούκ ($\underset{\cdot}{\iota}$)

Τό Ὠλέ βεγιωρέδ ($\underset{\cdot}{\epsilon}$)

Τό Ἄθνάχ ($\underset{\cdot}{\alpha}$)

β) Συμπλεκτικοί

Τό Μαιρεχά (,)

Τό Μουνάχ (,)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οι περισσότερες Ἑβραϊκές λέξεις τονίζονται στην λήγουσα, λίγες στην παραλήγουσα και καμμιά στην προπαραλήγουσα. Ὁ τόνος ὅμως τῶν λέξεων δέν παραμένει σταθερός, ἀλλά μεταβάλλεται γιά ρυθμικούς λόγους και λόγω γραμματικῶν μεταβολῶν, γιά τίς ὁποῖες θά μιλήσουμε στην συνέχεια.

Γενικῶς πρέπει νά παρατηρήσουμε τά ἑξῆς:

- Ἡ τελευταία λέξη τοῦ στίχ. ἢ τοῦ ἡμιστιχίου τονίζεται ἰσχυρότατα. Στην περίπτωση αὐτή λέμε ὅτι ἡ λέξη εὐρίσκεται «έν τῇ παύλῃ».¹³ Συνεπεία τούτου τό τυχόν βραχύ φωνῆεν τῆς τονιζομένης συλλαβῆς γίνεται σχεδόν κατά κανόνα μακρόν και φωνήεντα πού ἔχουν ἐκπέσει ἐπανέρχονται ὡς μακρά, π.χ. τό קָטָלָה (κατάλα) γίνεται קָטָלָה (κατάλα).

13. Δηλαδή «στό τέλος» («παῦλα» σημαίνει «τέλος» ἢ «παύση»).

Παράδειγμα τόνων σέ στίχο:

Γενέσεως 1,1

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים
אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

☞ («μπερεσίθ μπαρά Ἐλωχίμ ἐθ χασ-σαμάγμ
βε-ἐθ χα-ἄρετς»)

Μετάφραση: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός
τόν οὐρανόν καί τήν γῆν».

Ἡ λέξη אֱלֹהִים («Ἐλωχίμ» [Θεός]) ἔχει ἀθνάχ·
ἐπομένως ἐδῶ ἔχουμε τό τέλος τοῦ ἡμιστιχίου καί ἡ
λέξη τονίζεται ἰσχυρά. Ἡ λέξη אָרֶץ («ἄρετς» [γῆ])
ἔχει σιλλούκ καί ἀκολουθεῖται ἀπό σῶφ πασούκ· ἐπο-
μένως ἐδῶ ἔχουμε τό τέλος τοῦ στίχου καί ἡ λέξη το-
νίζεται ἰσχυρά.

• Κάθε λέξη τοῦ κειμένου ἔχει τόν τόνο της, ἐφ' ὅσον (α) δέν συνδέεται μέ τό Μακκαίφ μέ τήν ἐπό-
μενη λέξη σέ μία τονική ἐνότητα (βλ. κατωτ.) ἢ
(β) δέν βρίσκεται σέ συνεζευγμένη κατάσταση.¹⁴

• Ἐκτός ἀπό τόν κύριο τόνο οἱ λέξεις μπορούν
νά ἔχουν καί ἓνα δευτερεύοντα τόνο, ὁ ὁποῖος δη-
λώνεται συνήθως διά τοῦ Μέθεγ (βλ. κατωτ.).

14. Γιά τήν συνεζευγμένη κατάσταση βλ. στήν συνέχεια.

• Όταν οξύτονη λέξη συνδεθεί με μονοσύλλαβη ή άλλη λέξη που αρχίζει από τονιζόμενη συλλαβή, τότε ο τόνος της πρώτης λέξης αναβιβάζεται στην παραλήγουσα, εάν αυτή είναι φωνηεντόληκτος μακρά, π.χ. $\text{קָרָא לַאֲשֵׁר־לָלוּ}$ («κάρα λάγιελα») αντί για $\text{קָרָא לַאֲשֵׁר־לָלוּ}$ («καρά λάγιελα», = «ονόμασε νύκτα»).

8. ΜΑΚΚΑΙΦ, ΠΕΣΕΙΚ, ΜΕΘΕΓ

Τό Μακκαίφ (-) είναι μία μικρή οριζόντια γραμμή, ή όποια τίθεται άνω μεταξύ τών λέξεων, για να συνδέσει αυτές σε μία τονική ένότητα. Με αυτόν τόν τρόπο μπορούν να συνδεθούν δύο έως τέσσερις λέξεις, συνήθως μονοσύλλαβες. Έν τοιαύτη περιπτώσει ό τόνος πίπτει επί της τελευταίας λέξεως, όλες δέ οί υπόλοιπες αποβάλλουν τόν τόνο. Για τόν λόγο αυτό οί τυχόν ύπάρχουσες μακρές συλλαβές συνηθέστατα μεταβάλλονται σε βραχεϊες:

π.χ. ή φράση $\text{לֵךְ רַשָׁאִים לֵבַן תִּשָׁב}$ («έθ κιώλ άσερλώ»), με τό μακκαίφ γίνεται $\text{לֵךְ-רַשָׁאִים-לֵבַן-תִּשָׁב}$ («έθ-κιολ-άσερ-λώ»).

Αντίθετη λειτουργία έπιτελει τό Πεσεικ ή Πασαικ (|), τό όποιο είναι μία κάθετη γραμμή μεταξύ τών λέξεων, για να χωρίσει αυτές.

Τό πεσείκ τίθεται

(α) πρὸς ἀποφυγὴν παρανοήσεως τοῦ κειμένου, π.χ. ἡ φράση $\text{שׁוֹרֵר} \mid \text{לְיָדֶיךָ} \text{ אֱלֹהִים}$ («ἴμ τικτώλ ἐλώαχ ρασά»), «εἴθε νά φόνευες, ὦ Θεέ, τόν ἀσεβῆ», Ψαλμ. 139,19), χωρὶς τό πεσείκ θά μπορούσε νά διαβαστεῖ «εἴθε νά φόνευες τόν Θεό τόν ἀσεβῆ»!

(β) ὅταν ἡ δεύτερη λέξη ἀρχίζει ἀπὸ τό σύμφωνο στό ὁποῖο λήγει ἡ προηγούμενη, π.χ. $\text{בָּרַךְ} \mid \text{לְיָדֶיךָ}$ («ου-βαρζέλ λα-ρώβ», = «καί σίδηρος εἰς πλήθος»).

(γ) ὅταν ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἴδια λέξη, π.χ. $\text{יּוֹם} \mid \text{יּוֹם}$ («γιώμ γιώμ», = «ἡμέρα ἡμέρα»).

Τό Μέθεγ (,) εἶναι μία μικρὴ κάθετη γραμμὴ, ἡ ὁποία τίθεται ἀριστερά τοῦ φωνήεντος, πλήν τοῦ χῶλεμ, στό ὁποῖο τίθεται δεξιά.

Τό μέθεγ ἐπιτελεῖ πολλές λειτουργίες, ἀπὸ τίς ὁποῖες οἱ σπουδαιότερες εἶναι οἱ ἑξῆς:

(α) Δεικνύει τόν δευτερεύοντα τόνο τῆς λέξεως, ὅποτε τίθεται στήν δεύτερη πρὶν ἀπὸ τόν τόνο φωνηεντόληκτη συλλαβῆ, π.χ. יָנֹכַח («ἀνωχί», = «ἐγώ»).

(β) Ὅταν τίθεται σέ μακρὰ φωνήεντα ἀκολουθούμενα ἀπὸ σιεβά, δεικνύει τὴν μακρότητα αὐτῶν,

π.χ. סַמְרָא («σαμερά» [= «φυλάττει»] και ὄχι «σομρά»).

(γ) Τίθεται σέ ὅλα τά φωνήεντα, ὅταν ἀκολουθεῖ χαταίφ, γιά νά καταστήσει τήν προφορά τοῦ φωνήεντος περισσότερο εὐδιάκριτη, π.χ. גִּיעָא («γιε-χεζάκ», = «δένει γερά»).

(δ) Ὄταν τίθεται σέ φωνηεντόληκτες συλλαβές πού συνδέονται μέ μακκαίφ δηλώνει τήν μακρότητα τῆς συλλαβῆς, π.χ. מִלְכָא («μι-λεχ'ά», = «ποιός σέ σένα»).

(ε) Ὄταν τίθεται στό ἄρθρο, ἀναδεικνύει τήν προφορά τοῦ φωνήεντος τοῦ ἄρθρου. Τίθεται δέ στό ἄρθρο ὅταν τό οὐσιαστικό ἀρχίζει ἀπό γράμμα πού ἔχει ἀπλό σιεβά και στερεῖται διπλωτικῶν νταγαίς, π.χ. לְבִימ («χα-λεβιγίμ», = «οἱ Λευίτες»).

Ἀπό ὅλες τίς παραπάνω λειτουργίες τοῦ μέθεγ ὡς βασική του λειτουργία θεωρεῖται ἡ δήλωση τῆς μακρότητας τῶν διχρόνων φωνηέντων (βλ. β και δ).

9. ΚΕΘΕΙΒ ΚΑΙ ΚΕΡΑΙ

Οἱ Μασωρίτες κατά τήν ἐργασία τους ἐπί τοῦ ἀφωνηεντίστου κειμένου τῆς Π.Δ. βρῆκαν σ' αὐτό λέξεις, οἱ ὁποῖες ἦταν φανερό ὅτι διαβάζονταν μέ τρόπο ἐσφαλμένο, ἀλλά, λόγω τοῦ μεγάλου σεβασμοῦ τους πρός τό κείμενο, δέν τίς διόρθωσαν, θέτοντες μόνον ἓνα μικρό κύκλο (circellus masoreticus) ἢ ἀστερίσκο δίπλα σ' αὐτές καί σημειώνοντας τά κατ' αὐτούς σωστά σύμφωνα στό περιθώριο. Τά φωνήεντα ὅμως τῆς σωστῆς λέξεως ἔθεσαν κάτω ἀπό τήν ἐσφαλμένη λέξη, ὥστε κατά τήν ἀνάγνωση πρέπει νά μεταφέρουμε τά φωνήεντα ἀπό τήν ἐσφαλμένη λέξη στήν λέξη τοῦ περιθωρίου. Τήν ἐσφαλμένη λέξη τοῦ κειμένου ὀνομάζουμε Κεθείβ (= γεγραμμένο) καί τήν λέξη τοῦ περιθωρίου Κεραί (= ἀναγνωστέον). Βλ. π.χ. τό χωρίο Ἰησ. Ν. 5,1, ὅπου στό κείμενο ὑπάρχει ἡ λέξη וְיִבְרָא («ὄβράνο»), ἐνῶ στό περιθώριο ὑπάρχει ἡ λέξη וְיִבְרָם , τήν ὁποία πρέπει νά ἀναγνώσουμε ὡς וְיִבְרָם («ὄβράμ»).

• Ὅταν ἐπρόκειτο γιά ἓνα συνηθισμένο καί προφανές λάθος, οἱ Μασωρίτες δέν σημείωναν στό περιθώριο τήν ὀρθή γραφή, ἀλλά ἀπλῶς ἔθεταν στό

κείμενο τόν ὀρθό φωνηεντισμό. Αὐτό τό ὀνομά-
ζουμε Kere perpetuum (= συνεχῶς ἀναγνωστέον).

Αὐτές οἱ λέξεις εἶναι οἱ ἐξῆς:

כִּי	ἀναγνωστέον	כִּי
(«χί»)		(«χί», = «αὐτή»)
לְפָנַי		לְפָנַי
(«Γερουσαλάιμ»)		(«Γερουσαλάιμ»)
יִשְׂכַּרְךָ		יִשְׂכַּרְךָ
(«Γισσασχάρ»)		(«Γισσαχάρ», = «Ἰσάχαρ»)
נְעָרָא		נְעָרָא
(«ναάρά»)		(«ναάρά», = «νεαρή»)

• Ὄταν, κατὰ τήν κρίση τῶν Μασωριτῶν, μία λέξη τοῦ κειμένου δέν ἔπρεπε νά ἀναγνωστεῖ, τήν ἀφήναν ἀφωνηέντιστη καί σημείωναν στό περιθώριο «γεγραμμένο, ἀλλά ὄχι ἀναγνωστέο». Ἀντιστρόφως, ἐάν, κατὰ τοὺς Μασωρίτες, ἔλειπε λέξη, τότε σημείωναν στό κείμενο, στό διάστημα μεταξύ τῶν λέξεων, τά φωνήεντα, τά δέ σύμφωνα σημείωναν στό περιθώριο (πρβλ. Κριτ. 20,13).

• Τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ יהוה φωνηεντίστηκε μέ τά φωνήεντα τοῦ יהוה («Ἄδωνάγι», ὁ Κύριός μου) καί

γράφτηκε פִּי־פִּי . Όπου υπήρχε αυτό, διάβαζαν «Ἀδωνάϊ», διότι τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ πίστευαν ὅτι δέν πρέπει νά τό προφέρουν. Όταν τό פִּי־פִּי ἀπαντᾷ μετά τό יְיָ , τότε ἔθεταν σ' αὐτό τά φωνήεντα τοῦ אֱלֹהִים («Ἐλωχίμ», Θεός) καί ἔγραφαν פִּי־פִּי (πρβλ. Ἠσ. 28,16).

10. Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ו (= «καί»)

Ὁ σύνδεσμος ו («βέ»), «καί», ἐνούμενος μετά τῆς ἐπομένης λέξεως σέ μία λέξη, λαμβάνει τίς ἐξῆς μορφές:

(α) Ὁ ו μένει στήν κανονική του μορφή,
π.χ. וְיָ + ו γίνεται וְיָו («βε-ἀδάμ», = «καί ἄνθρωπος»)

(β) Μεταβάλλεται σέ ו στίς ἐξῆς περιπτώσεις:

(i) πρό χειλοφώνου,

π.χ. וְלֶמַח + ו γίνεται וְלֶמַחַו («ου-μέλεχ», = «καί βασιλεύς»)

(ii) πρό ἀπλοῦ σιεβά,

π.χ. וְדָבַר + ו γίνεται וְדָבַרו («ου-δεβάς», =

«καί μέλι»)

(iii) πρό συνθέτου σιεβά, κάτω από γράμμα μή λαρυγγόφωνο,
π.χ. $\text{בְּחַיִּי} + \text{י}$ γίνεται בְּחַיִּיִּי («ου-ζαχάβ», = «καί χρυσός»)

(γ) Πρό συνθέτου σιεβά κάτω από λαρυγγόφωνο γράμμα, ὃ י λαμβάνει τό φωνῆεν τοῦ συνθέτου σιεβά,

π.χ. $\text{בְּרַעַב} + \text{י}$ γίνεται בְּרַעַבִּי («βε-ἐμέθ», = «καί ἀλήθεια»)

(δ) Πρό τοῦ י συναιρεῖται σέ י ,

π.χ. $\text{בְּרַחֲמֵי} + \text{י}$ γίνεται בְּרַחֲמֵיִי («βι-χούδα», = «καί ὁ Ἰούδας»)

(ε) Πρό τῶν θείων ὀνομάτων μετατρέπεται ὡς ἐξῆς:

$\text{בְּיְהוָה} + \text{י}$ γίνεται בְּיְהוָהִי («βε-λωχίμ», = «καί Θεός»)

$\text{בְּיְהוָה} + \text{י}$ γίνεται בְּיְהוָהִי («βα-δωνάγι», = «καί Κύριος»)

$\text{בְּיַחַד} + \text{י}$ γίνεται בְּיַחַדִּי («βα-χωβά», = «καί

Κύριος»)

(ζ) Πρό ἰσχυροῦ τόνου ἐνίοτε λαμβάνει κάμετς, π.χ. וְנִחַדְוּ («βα-μάθενου», = «καί θά πεθάνουμε»),

ὅπως ἐπίσης καί μέ τίς λέξεις וְחַד («θώχου», = «ἐρημία») καί וְחַב («μπώχου», = «κενότης»), Γεν. 1,2.

11. ΣΥΛΛΑΒΕΣ

1. Στήν Ἑβραϊκή γλώσσα κάθε συλλαβή ἀρχίζει ἀπό ἓνα σύμφωνο, ἀλλά καμμία δέν ἀρχίζει ἀπό δύο σύμφωνα ἢ ἀπό φωνῆεν. Ἐξαιρεῖται μόνον ὁ σύνδεσμος וְ (= «καί»), ὅταν μεταβάλλεται σέ σι-ούρεκ (וּ), βλ. ἄνωτ.

2. Οἱ συλλαβές εἶναι εἴτε φωνηεντόληκτες, εἴτε συμφωνόληκτες. Οἱ συμφωνόληκτες συλλαβές μποροῦν νά λήγουν σέ ἓνα ἢ δύο σύμφωνα. Καμμία συλλαβή δέν λήγει σέ τρία σύμφωνα,

π.χ. וְחַדְוּ («κατάλτ» [= «ἐφόνευσες», β' θηλ.].
1η συλλαβή φωνηεντόληκτη [וּ, «κα»] καί 2η συλλαβή

συμφωνόληκτη, πού λήγει σέ δύο σύμφωνα [τῖϗ, ταλτ»]: τά σιεβά δέν προφέρονται καί δέν θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦν ἰδιαίτερη συλλαβή).

3. Οἱ φωνηεντόληκτες συλλαβές μποροῦν νά ἔχουν μακρά ἢ βραχέα φωνήεντα, ὡς ἐπί τό πλεῖστον ὅμως ἔχουν μακρά.

4. Οἱ φωνηεντόληκτες ἔντονες συλλαβές ἔχουν ὡς ἐπί τό πλεῖστον μακρά φωνήεντα.

5. Οἱ συμφωνόληκτες ἄτονες συλλαβές ἔχουν πάντοτε βραχέα φωνήεντα.

6. Οἱ συμφωνόληκτες ἔντονες συλλαβές μπορεῖ νά ἔχουν μακρό ἢ βραχύ φωνήεν.

7. Οἱ δισυμφωνόληκτες συλλαβές, πού ἀπαντοῦν στό τέλος τῶν λέξεων καί τονίζονται, ἔχουν συνήθως βραχέα φωνήεντα.

12. ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΛΑΡΥΓΓΟΦΩΝΩΝ (ϗ, π, π, ϑ) ΚΑΙ ΤΟΥ ΡΑΙΣ (γ)

1. Τά λαρυγγόφωνα ϗ, π, π, ϑ παρουσιάζουν τίς ἐξῆς ιδιότητες:

(α) Δέν δέχονται διπλωτικό νταγαίς, ἀλλά ἡ δί-
πλωση

- ἢ εἶναι ἀφανής (συνήθως στά Ν, Π, Π), ὅποτε
τό προηγούμενο φωνῆεν δέν παθαίνει καμμία με-
ταβολή

- ἢ αἴρεται (συνήθως στά Ν, Ν), ὅποτε τό βραχύ
φωνῆεν τῆς προηγούμενης συλλαβῆς ἐκτείνεται
εἰς μακρόν,

π.χ. ἔχουμε ΝΠΠ («χα-χού», = «αὐτός») ἀντί
ΝΠΠ («χαχ-χού») καί ΠΝΠ («χα-ἀδάμ», =
«ὁ ἄνθρωπος») ἀντί ΠΝΠ («χα-ἀδάμ»).

(β) Ἀντί ἀπλοῦ σιεβά τά λαρυγγόφωνα δέχονται
συνήθως σύνθετο σιεβά, κατά προτίμηση χαταίφ
πάθαχ (.), πλήν τοῦ Ν, τό ὁποῖο προτιμᾷ τό χα-
ταίφ σεγώλ (.),

π.χ. ΓΝΝ («ἐμώρ», = «λέγειν»).

Μόνο σέ συμφωνόληκτες συλλαβές μπορεῖ ὑπό
τό Π νά σταθεῖ ἀπλό σιεβά,

π.χ. ΓΠΠ («λα-χπώρ», = «εἰς τό σκάπτειν»).

(γ) Βραχέα καί μακρά φωνήεντα πρό τῶν Ν, Π,
Π πολλές φορές μετατρέπονται σέ πάθαχ,

π.χ. ΓΠΠ («γιαχμώλ», = «εἶναι ἀπαλός»)

ἀντί ΓΠΠ («γιαχμώλ»),

πῆψ («σιλλάχ», = «ἀπέστειλε»)
ἀντί πῆψ («σιλλέχ»).

2. Τό ραίς (ɾ) δέν εἶναι λαρυγγόφωνο, ἀλλά μετέχει στίς ιδιότητες τῶν λαρυγγοφώνων. Ἔτσι:

(α) Δέν δέχεται ποτέ διπλωτικό νταγαίς, ἀλλά ἡ δίπλωση πάντοτε αἴρεται καί ἐκτείνεται τό προηγούμενο φωνῆεν,

π.χ. ψῆῤῥ («χα-ρώς», = «τό κεφάλι»)
ἀντί ψῆῤ («χα-ρώς»).

(β) Τά πρό τοῦ ɾ βραχέα φωνήεντα συνήθως μεταβάλλονται σέ πάθαχ,

π.χ. ῆῤῥ («βα-γιάρε», = «καί εἶδε»)
ἀντί ῆῤ («βα-γίρε»).

(γ) Μερικές φορές καί τό ɾ ἀντί ἀπλοῦ σιεβά δέχεται χαταίφ πάθαχ,

π.χ. πῤῥῥ («μπωραχά», = εὐλογήθηκε).

13. ΠΑΘΗ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

Οἱ σπουδαιότερες μεταβολές τῶν συμφώνων, οἱ ὁποῖες παρατηροῦνται στό σημερινό κείμενο τῆς

Π.Δ., εἶναι οἱ ἐξῆς:

1. Ἀφομοίωση. Σ' αὐτήν ὑπόκεινται κυρίως
(α) τό 𐤁, π.χ. 𐤔𐤁𐤓 (ἄγγιξας), = «πλησιάζει»
ἀντί 𐤔𐤁𐤓𐤓 (ἄγγιξας).
(β) τό 𐤌 τοῦ ρήμ. 𐤓𐤓𐤏 (λάλαχ), =
λαμβάνω), π.χ. 𐤓𐤓𐤏 (λάλαχ), = «λαμβάνει»
ἀντί 𐤓𐤓𐤏𐤏 (λάλαχ).
(γ) τό 𐤓 τῆς Ἰθπααίλ διαθέσεως πρό
ἀκολουθοῦντος ὀδοντοφώνου, π.χ. 𐤓𐤓𐤏𐤓
(ἄγγιξας), = «ἐλέχθη» ἀντί 𐤓𐤓𐤏𐤓𐤓
(ἄγγιξας).
(δ) τό 𐤓 στά ρηματικά ἀντωνυμικά
ἐπιθήματα, ὅταν προηγῆται 𐤁 ἢ 𐤓, π.χ.
𐤓𐤓𐤏𐤓 (ἄγγιξας), = «θά φονεύσει
αὐτόν» ἀντί 𐤓𐤓𐤏𐤓𐤓 (ἄγγιξας).
2. Ἀποβολή. Σ' αὐτήν ὑπόκεινται κυρίως
(α) τό 𐤁 καί τό 𐤓 στούς ρηματικούς τύπους
τῶν ρημάτων 𐤓𐤓𐤏,¹⁵
(β) τό 𐤁 καί τό 𐤌 στήν ἀρχή ὀρισμένων
ρηματικῶν τύπων τῶν ρημ. 𐤓𐤓𐤏,
(γ) τό 𐤓 στήν ἀρχή τῆς λέξεως, ὅταν ἔχει
κάτω ἀπό αὐτό σιεβά, π.χ. 𐤓𐤓𐤏𐤓 (ἄγγιξας),
= «ἐμεῖς» ἀντί 𐤓𐤓𐤏𐤓𐤓 (ἄγγιξας).

15. Δηλαδή στά ρήματα πού ἔχουν ὡς πρῶτο ριζικό γράμμα τό 𐤓.

(δ) τό ן τοῦ ἄρθρου, ὅταν τό ὄνομα συνδέεται μέ τίς προθέσεις ך («μπε»), ם («κε»), ן («λε»), π.χ. ןלמל («λαμ-μέλεχ», = «στόν βασιλέα») ἀντί ןלמל («λε-χα-μέλεχ»).

(ε) τό ם στό μέσον τῆς λέξεως, ὅταν προηγεῖται ἀπλό σιεβά, π.χ. τό ןלמל («μεᾶχάρ») γίνεται ןלמל («μαχάρ», = «αὔριο»).

3. Μετάθεση. Σ' αὐτήν ὑπόκειται τό ן τοῦ προθήματος τῆς Ἰθπαίλ διαθέσεως πρό συριστικοῦ, π.χ. ןלמל («χισταμμέρ», = «ἐφυλάττετο») ἀντί ןלמל («χιθσαμμέρ»).

4. Μεταβολή σέ ἄλλο σύμφωνο. Σ' αὐτήν ὑπόκειται κυρίως

(α) τό ן, πού μεταβάλλεται σέ ן, π.χ. ןלמל («γιασάβ», = «κάθησε», «κατοίκησε») ἀντί τοῦ ἀρχικοῦ ןלמל,

(β) τό ן τοῦ προθήματος τῆς Ἰθπαίλ διαθέσεως, τό ὁποῖο πρό τοῦ ן παθαίνει καί μετάθεση καί μεταβολή σέ ן, π.χ. ןלמל («χισταντέκ», = «ἄθωώθηκε») ἀντί ןלמל («χιθσαντέκ»).

5. *Απλογραφία*. Συμβαίνει όταν, ενώ γραμματικῶς πρέπει νά γραφοῦν δύο ὅμοια σύμφωνα, γράφεται μόνον ἓνα, π.χ. ם״רְבֵּעַ («Ἰβρίμ», = «Ἐβραῖοι»), ἀντί ם״רְבֵּעַ («Ἰβριγίμ»).

14. ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΕΣΗ ΝΕΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

Μεταβολές φωνηέντων ἐπί τῇ βάσει τοῦ Μασωριτικοῦ κειμένου:

1. Μεταβολή μακρῶν σέ βραχέα:

(α) ὅταν φωνηεντόληκτος συλλαβή γίνει, λόγω μεταβολῆς τοῦ τύπου, συμφωνόληκτος, π.χ. τό רַבֵּד («σέφερ», = «βιβλίο») γίνεταִי רַבֵּד («σιφρι», = «τό βιβλίο μου»),
(β) ὅταν ἔντονος συμφωνόληκτος συλλαβή ἀποβάλλει τόν τόνο, π.χ. τό ׀רָבֵּ («γιακκώμ», = «ἐγείρεται») γίνεִי ׀רָבֵּ («βα-γιάκομ», = «καί ἠγέρθη»).

2. Μεταβολή βραχέων σέ μακρά:

(α) ὅταν συμφωνόληκτος συλλαβή γίνει φωνηεντόληκτος, π.χ. τό לַרָב («κατάλ», =

«ἐφόνευσε») γίνεται ׳נְלִׁוָּר («κεταλάνι», = «ἐφόνευσε ἐμένα»).

(β) ὅταν ἡ λέξη βρίσκεται «ἐν τῇ παύλῃ», π.χ. τό ׳קְבִלָּר («κιαθάβτα», = «ἐγγραψες») γίνεται ἐν τῇ παύλῃ ׳קְבִלָּר («κιαθάβτα»).

(γ) ὅταν δημιουργοῦνται νέα φωνήεντα ἀπὸ συναίρεση ἄλλων φωνηέντων, π.χ. τό ׳לֵמֹר («λε-ἐμώρ») γίνεται ׳לֵמֹר («λε'μώρ», = «εἰς τό λέγειν»).

(δ) ὅταν ὑπάρχουν ἀσθενῆ σύμφωνα (׳ס , ׳ל , ׳י) μετὰ τό βραχύ φωνῆεν, π.χ. ׳מַצִּיב («ματσά'»), = «βρῆκε») ἀντί ׳מַצִּיב («ματσά'»).

3. Ἐκπτώση φωνηέντων:

Ὅταν στό τέλος τῆς λέξεως τεθεῖ κατάληξις πού ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν, τότε ὁ μὲν τόνος κατεβαίνει στήν λήγουσα, ἕνα δέ ἀπό τά φωνήεντα τῆς λέξεως ἐκπίπτει καί τήν θέση του καταλαμβάνει ἀπλό σιεβά. Καί (α) στό μὲν ρῆμα ἐκπίπτει τό φωνῆεν τῆς ληγούσης (π.χ. τό ׳לִוָּר [«κατάλ», = «ἐφόνευσε (αὐτός)»] γίνεται ׳לִוָּר [«κατελά», = «ἐφόνευσε (αὐτή)»]), (β) στό δέ ὄνομα ἐκπίπτει τό φωνῆεν τῆς παραλήγουσας (π.χ. τό ׳צִאֲכֵן [«ζακέν», = «γέροντας»] γίνεται ׳צִאֲכֵן [«ζε-

κενά», = «γερόντισσα»]).

4. Γένεση νέων φωνηέντων:

(α) Όταν μία λέξη αρχίζει από δύο έμφθογγο σιεβά, τό πρώτο από αυτά μεταβάλλεται σέ χειρεκ βραχύ, γιατί καμμία λέξη ή συλλαβή δέν αρχίζει από δύο σύμφωνα χωρίς φωνήεν, π.χ. γράφουμε לִיכְוֹל («λι-κτώλ», = «είς τό φρονεύειν») αντί για לְיִכְוֹל («λε-κετώλ»).

(β) άπλό έμφθογγο σιεβά πρό συνθέτου σιεβά μεταβάλλεται στό φωνήεν του συνθέτου σιεβά, π.χ. לְיִסְטַי («γιαάμώδ», = «ίσταται») αντί για לְיִסְטַי («γιαεάμώδ»).

(γ) σύνθετο σιεβά πρό άπλου σιεβά αποβάλλει τό χαταίφ, διατηρώντας μόνον τό φωνήεν, π.χ. לְיִבְרוּ («γιαάβρού», = «περ-νοῦν») αντί για לְיִבְרוּ («γιαάβρού»).

(δ) σέ λέξεις πού λήγουν σέ δισυμφωνόληκτη συλλαβή, παρεμβάλλεται συνήθως μεταξύ των δύο τελευταίων συμφώνων ένα φωνήεν άτονο, για διευκόλυνση τής προφοράς, π.χ. לְנֵאָר («ναάρ», = «νεαρός») αντί לְנֵאָר («να ρ»).